

נחלת יעקב יהושע

פרשת פינחס תשפ"ד | שנה יב גליון כתר

לעתיד לבוא יקריבו רק תמיד של שחר 'את הכבש אחד תעשה בבוקר'

זהו קרבן התמיד שעושים בכל יום, כמו שאמר בתורה (פינחס כח, ד) 'את הכבש אחד תעשה בבקר'^א. והמנחה אינה כמו שזכר בתורה^ב, הנה יהיה בזה חידוש לעתיד.

חתן על כלה ישיש עליך אלהיך. ואם נהיה אנחנו מוכנין ומקושטים בכל חוקי התורה, ובידיעת דיני העבודה בבית עולמים, ורק נעמוד הכן לקראת מלכינו יתב' שיבוא כבודו לשכון בתוכינו, בודאי ימהר ביאתו.

^ב עיין לקמן עמוד יד הערה לט מהרמב"ם ועמוד יב הערה לד מאברבנאל, שדרשו כל הפרשה שם לקרבנות המילואים דבית המקדש דלעתיד.

ודלא כהרד"ק שלמד כן רק בפסוקים הראשונים, והמשך הפסוקים למדו על קרבנות הקבועים. וכמה פעמים כתב בתוך דבריו: על כרחינו חידוש יהיה בקרבנות לעתיד.

^א כי בתורה כתיב בפרשתינו (כח, ה) 'ועשירית האיפה סולת למנחה, בלולה בשמן כתית רביעית ההין'.

וכאן כתיב (פסוק יד): 'ומנחה תעשה עליו בבוקר בבוקר, שישית האיפה, ושמן שלישית ההין, לרוס [- לכתת ולבלול, רש"י] את הסולת מנחה לה' חוקות עולם תמיד'.

וממשיך הפסוק (טו) 'ועשו את הכבש ואת המנחה ואת השמן בבוקר בבוקר עולת תמיד. [ועיין רש"י].

'לא יעשה לעתיד'

אלא עולת הבוקר'^א

וכבש בן שנתו תמים [תעשה עולה ליום לה', בבוקר בבוקר תעשה אותן] (יחזקאל מו, יג).

^א דבר בעתו מה טוב, בימים אלו ימי בין המצרים, ימים שבהם עולה הציפייה לגאולה העתידה, לעסוק בהם בענינים השייכים לקרבנות שהקריבו ויקריבו בעזרת השם יתב' בקרוב בימינו בבית המקדש השלישי.

וראה מה שהאריך ה'חפץ חיים' בספרו 'תורה אור', שכל הספר מיוסד לעורר ולהזכיר את האדם לגודל חיובו ללימוד התורה, וביותר ללימוד סדר קדשים, שבוה נחשב כאילו נבנה בית המקדש בימיו ומקריב עליו קרבנות, וגם מקרב בזה את הגאולה, ועוד כמה מעלות קדושות הנמצאות בזה.

וזה לשונו באמצע דבריו (פרק ז):

ובפרט בענין החוקים של עבודת בית אלהינו, אם נהיה אנחנו מוכנין מצידנו בכל הלכותיהן, גם הדעת נותנת כי תגרום זאת קירוב הגאולה.

וכדמיון נשואין, שכאשר הכלה עומדת מלובשת ומקושטת בתכשיטיה, ומוכנת להכנת לחופה, ורק עומדים ומצפים להחתן שיבוא, אז החתן ממהר לבוא גם כן, כיון שהכל מתוקן ורק מחכים לביאתו.

כן בענין הזה, ידוע אהבת הקדוש ב"ה לישראל, שמכנה עצמו בשם חתן לכנסת ישראל, כמו שכתוב (ע"פ ישעיה סב, ה) 'כמשוש

וקרבן הערב לא זכר, נראה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבוקר.

רד"ק, יחזקאל

לכן נקרא המסכת 'תמיד' בלשון יחיד

טעם על שנקרא המסכת 'תמיד' בלשון יחיד.

להורות שלעתיד לא יהיה אלא תמיד של שחר, כמו שפירש רד"ק ביחזקאל סימן מו בפסוק (יג) 'וכבש בן שנתו תמים'. ויהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקינו בתורתך.⁷

מעשה רוקח, על המשניות

(מסכת תמיד, בדיבור האחרון)

לעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה, יהיה הכל יום

... מקרא מלא ביחזקאל סימן מו (פסוק ד) 'והעולה אשר יקריב הנשיא לה', ביום שבת ששה כבשים...

ורד"ק כתב שם באותו הסימן, בפסוק (טו) 'ועשו את הכבש ואת המנחה',⁸ וזה לשונו, וקרבן הערב לא זכר, נראה שלא יעשו לעתיד אלא עולת הבוקר.

ושמעתי או ראיתי טעם נכון, לפי שלעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה גדול יותר ויותר,⁹ מכל מקום יהיה הכל יום.¹

ולכך לא יקריבו אלא עולת הבוקר, ולא עולת הערב.

ועיין עוד בפסוקי שארי הקרבנות שם, ועיין בגמרא מנחות (מה, א).

¹ בתחילת המסכת (ד"ה עוד טעם) כתב ה'מעשה רוקח' בתוך דבריו, טעם בדרך פשטות, שהתנא מרמו, הדין המבואר במסכת יומא, שכל הפייסות המבוארין שם, לא היו אלא בתמיד של שחר, ומי שזכה בשחרית הוא זוכה גם בין הערביים.

ולכך קרא המסכת 'תמיד' בלשון יחיד, שכלול אחד בשני, וכאילו אחד הוא.

ועיין עוד שם.

ועל פי זה יש ליישב קושיות הגמרא מגילה (כח, א) אם נאמר 'כבש' למה נאמר 'אחד'.

דהתורה מרמו זה, שלעתיד לא יקריבו אלא אחד.

ולכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

מעשה רוקח, קונטרס מעשה המשכן (פרק יב)

לא יצטרכו לכפרתו של התמיד של בין הערביים

'וכבש בן שנתו [וגו'] עולה [וגו'] לה' בבקר' וכו' (יחזקאל מו, יג - הפטרה לפרשת החודש). רבים מקשים למה לא נאמר גם כן תמיד של בין הערביים.

ונראה, דהנה תמיד של שחר מכפר על הרהורי הלב, ותמיד של בין הערביים על טעותו בגירסא שלמד בלילה, דלא איברא ליליא אלא לגירסא (עירובין סה, א).

אך, לעתיד יקויים (זכריה יד, ז) 'והיה לעת ערב יהיה אור', ולא יוצרכו לתמיד של בין הערביים, רק לתמיד של שחר לכפר על הציצם בשכינה, שזה יהיה חטאם לעתיד, כנ"ל וק"ל.

אהבת יהונתן (הפטרת פרשת החודש)

לעתיד לבוא יהיה עשו נדחה מהקדושה, לכן לא יצטרכו לקרבן נגד עשו

... שאמרו רבותינו ז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרק ו סימן יד), בשעה שעקד אברהם את

¹⁰ הרד"ק כותב את דבריו קודם לכן שם (פסוק יג) בפסוק 'וכבש בן שנתו תמים' וגו'.

¹ כנאמר בישעיה (ל, כו) 'והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתיים כאור כשבעת הימים'.

¹ הגאון אב"ד דעברעצין בשו"ת 'באר משה' (חלק ח סימן יז) בהביאו דברי הרד"ק, מוסיף שכן כתב המהר"ל בשם הבעלי מקובלים, שלעתיד לא יקריבו רק תמיד של שחר, כי אז 'לילה כיום יאיר'.

ובזה אפשר ליישב מה שאמר יחזקאל (מו, טו) בענין קרבנות של עתיד, 'ועשו את הכבש ואת השמן בבקר בבקר עולת תמיד'.

וכתב הרד"ק, וקרבן הערב לא זכר, נראה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבוקר, עד כאן.

ויש להבין, למה באמת כן, למה לעתיד לבוא לא יקריבו אותו של ערב, הלא דבר הוא.

אמנם לדרכינו אתי שפיר, דכיון שאותו של ערב הוא נגד עשו, וכנ"ל, מאחר שלעתיד לבוא יהא עשו נדחה מן הקדושה לגמרי, וכדאיתא בגמרא (פסחים קיח, ב) שלעתיד מלכות הרשעה מבקשת להביא שי למלך המשיח, והקדוש ב"ה א"ל (תהלים סח, לא) 'גער חית קנה' וכו', עיין שם.

לכך נדחה קרבנו, ולא יהיה לו זכרון באותו מקדש שלעתיד לבוא, שיבנה במהרה בימינו אמן.^ט

וזה לשונו:

'בשביעי בחמשה עשר יום לחדש וכו' יעשה כאלה' וכו' (יחזקאל מה, כה).

תמה רד"ק ז"ל, על אשר בז' יומי סוכות יעשו כמו בז' ימי הפסח, ושלא נזכר קרבן שמיני עצרת.

והרב באר יצחק פירש, דכיון דע' פרים נגד ע' אומות, ולעתיד לבוא ספו תמו כל הע' שרים, אין צריך קרבנות נגד ע' אומות.

וגם קרבן שמיני עצרת, שהוא משל לאוהבו של מלך, שאמר לו המלך לעשות סעודה קטנה, זה שייך דוקא אם היו ע' פרים נגד האומות, ועוד האריך, עש"ב.

והרב מהר"י נתן, טעם שלא הזכיר קרבן שבועות, דדוקא פסח וסוכות הוצרך להזכיר, דאיכא מאן דאמר דאין מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, ומשום הכי הזהיר שיעשו קרבנות בפסח שהוא יציאת מצרים, ובסוכות משום ענני כבוד וכו'.

אבל על חג השבועות לא הוצרך להזהיר.

יצחק בנו, תיקן להם שני כבשים, אחד בבוקר ואחד בערב וכו'.

ולכאורה קשה גם כן^ח, למה תיקן להם שנים, ודי באחד, כיון שאיל אחד הקריב יצחק.

ועוד, למה קבע להם זמנים אלו אחד בבוקר ואחד בערב, ולא באו שתיהן בבת אחת.

אבל אפשר שבאו שנים, אחד כנגד יעקב בנו, ואותו הוקבע בבוקר. ואחד כנגד עשו בנו, ואותו הוקבע בערב.

והוא על פי מדרש (בראשית רבה ב, ג) 'ויהי ערב' זה עשו, 'ויהי בוקר' זה יעקב וכו'...

והטעם שתיקן גם לעשו תקנה זו, כי באותו מעשה היה גם עשו בכח יצחק, כמו יעקב, שעדיין לא נולדו, והיו עדיין בכוחו.

לכך יש גם לעשו זכרון בו.

^ח עיין שם שמקשה גם על מה שנאמר במדרש (ויקרא רבה ב, ט) על הפסוק (ויקרא א, ב) 'אדם כי יקריב' לרבות גוי וכו'.

וכן שלמה המלך כשבנה בית המקדש אמר (מלכים א' ח, מא) 'וגם אל הנכרי' וגו'. למה בשמחתינו יתערב זר.

גם במדרש (ויקרא רבה ב, יא) מעינדא עלי שמים וארץ, בין יהודי או גוי או עבד או שפחה שאומר פסוק (ויקרא א, יא) 'ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'', הקדוש ב"ה זוכר לו עקידת יצחק.

ויש להבין מה זכות יש לנכרי אל עקידת יצחק.

ובדבריו מתורץ גם כל זה.

וכל זה רק בעבר, אבל בבית המקדש דלעתיד אין לגוי שום שייכות.

^ט כעין זה מביא החיד"א ב'חומת אנך', בפסוקים הקודמים שם (מה, כה), שלא נאמר שם שבעים פרים בקרבנות חג הסוכות, כי הרי לעתיד לבוא ספו תמו שבעים אומות.

זרע ברך (ויקרא ד"ה במדרש רבתי)

לעתיד לבוא כולו חסד לכן יספיק תמיד של שחר שהוא נגד מדת החסד

רבי יודא אומר, ילפינן^י מתמידין, 'כבש אחד תעשה בבוקר' נגד מדת הרחמים, והשני תעשה בין הערבים נגד מדת הדין. ואמרו רז"ל (זוהר הקדוש חלק ב שמות כא, ב) מאי דכתיב (כח, ד) 'את הכבש אחד', ולא כתיב 'הכבש ראשון', אלא אחד מיוחד נגד מדת הרחמים, דבכל מקום שנאמר 'שני' לא נאמר בו 'כי טוב' וכו', ולכך קרא ה' והראה אליו בלבת אש שהוא דינ' בשעת מדת הדין, ומתוך שהרשעים עתידין להיות קונים כסוּחִים באש יתנו, מכאן למדנו רחמנותא דקודשא בריך הוא, דהסנה בוער באש לעשות דין

ולי הדל נראה יותר נכון, מה שכתבו קצת מפרשים, כי כל אלו הם קרבנות חדשים, ובכלל קרבנות המילואים, וכל זה מלבד קרבנות המוספין הכתובים בתורה בפסח וסוכות ודוק.

^י שבוקר נקרא חסד, וערב דין.

^{יא} זה לשונם:

רבי יצחק אומר, מאי דכתיב (בשלח טו, יב) 'בין הערבים תאכלו בשר, ובבוקר תשבעו לחם'. בין הערבים דהוא שעתא דדינא, תאכלו בשר, וכתיב (בהעלותך יא, לג) 'הבשר עודנו בין שניהם ואף ה' חרה בעם', משום דבין הערבים דינא דמלכותא שליט.

'ובבוקר תשבעו לחם', משום דאקרי חסד ההיא שעתא, וכתיב (תהלים נב, ג) 'חסד אל כל היום', וכתיב (בראשית א, ה) 'ויקרא אלהים לאור יום', דאיהו מצפרא...

רבי יצחק אומר, כתיב (בא יב, ו) 'ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים' וגו', דהוא שעתא למעבד דינא.

רבי יהודה אומר, ילפינן משני כבשים שבכל יום, האחד מתקרב כנגד מדת החסד, והשני כנגד מדת הדין.

ברשעים, והסנה אינו אוכל, ר"ל דהרשעים אינם כלים^{יא}.

מבואר מזה, דתמיד של שחר הוא נגד מדת חסד, מדת יום. ותמיד של בין הערבים נגד לילה, ומדת הדין. ולא נאמר בתמיד של בין הערביים 'כי טוב'.

וזהו נ"ל טעם נכון, למה שכתב הרד"ק ז"ל ביחזקאל סימן מו בשם מדרש, דלעתיד יבטל התמיד של בין הערביים. ולכאורה הוא תמוה, איך יתבטל ח"ו מצוה אחד מן התורה.

אכן לפי מה שכתבתי אתי שפיר, דלעתיד לבא 'יהיה ה' אחד ושמו אחד' (זכריה יד, ט), ופריך בגמרא דפסחים (ג, א) אטו עד האידנא לאו אחד הוא.

ומשני רבא, לא כעולם הזה העולם הבא, דבעולם הזה על הטוב מברך 'הטוב

ואמר רבי יהודה, מאי דכתיב (פינחס כח, ד) 'את הכבש האחד תעשה בבקר', ולא כתיב 'את הכבש הראשון'. אלא 'את הכבש האחד', מיוחד, כנגד מדת החסד, דבכל מקום שני לא נאמר בו 'כי טוב'...

תנו רבנן, בההיא שעתא דעאל משה לטורא דסיני, מאי טעמא אתגלי ליה בשלהובי אשתא דהוא דינא.

אמר רבי יעקב, כעין שעתא הוה (שעתא) גרים.

רבי יוסי אומר, כלא לחד גזעא אשתרשא, כתיב (שמות ג, א) 'ויבא אל הר האלהים חרבה', וכתיב (עקב ט, ח) 'ובחרב הקצפתם את ה'', וכתיב (שמות ג, ב) 'וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה', מתוך שהם עתידיים להיות כסנה, כהאי דכתיב (ישעיה לג, יב) 'קוצים כסוּחִים באש יצתו'.

אמר רבי יהודה, מכאן למדנו רחמנותו של מקום על הרשעים, דכתיב (שמות ג, ב) 'והנה הסנה בוער באש', לעשות בהם דין ברשעים, 'והסנה איננו אוכל' (המשך הפסוק שם), (לעשות) אין להם כליה, 'בוער באש' על כל לפנים רמו לאש של גיהנם, אבל 'הסנה איננו אוכל', להיות להם כליה.

וכמו שהאש המזבח שרף על המזבח, קרוב לקי"ו שנה²³, והמזבח לא נשרף. כמו כן הרשעי ישראל, לא יהיה האור שולט בהן, וגיהנם כלה, והן אינם כלים. כי אם יזכו גם כן לגאולת בקר. חוץ מן המתגאה ומתעלה נופל באור, שנאמר (צו ו, ב) 'זאת תורת העולה היא העולה' ודוק.

ברכת שמואל²⁴, פרשת צו

'עולת תמיד לדורותיכם' עולה אחד הוא תמיד גם לעתיד

**לכן נשנה הפרשה כאן אחר שכבר
כתוב בתצוה, לומר שבזמן הבית**

**צריך שני תמידים בכל יום
ורק לעתיד יהיה רק תמיד של שחר**
'את הכבש אחד תעשה בבקר [ואת הכבש השני תעשה בין הערביים]' (פינחס כה, ד). פירש רש"י ז"ל, דאף על גב דכתיב בפרשת תצוה (כט, לט - מב), הוי אמינא, דהוא אזהרה ליומי המילואים, וכאן צוואה לדורות.

והקשה הרב חזקוני ז"ל, דבפרשת תצוה כתיב (פסוק מב) 'לדורותיכם'.

וה' האיר עיני, ולפי דעתי כוונתי ת"ל לדרך האמת...

[מבאר באריכות, על פי הגמרא (זבחים קיח, ב) שימי אהל מועד שבמדבר היו ארבעים שנה חסר אחת, ועוד שבע שכיבשו ושבע שחילקו הרי נג. [משכן שילה שהיה שסט שנה, מבאר שהיה בה מזבח אחר, של אבנים] ושל נוב וגבעון נז שנה, הרי קי. ועוד שש שנים משך בניית בית המקדש על ידי שלמה המלך, הרי קיו]. עיין שם.

²⁴ להג"ר אהרן שמואל קאידינבור ז"ל, אביו של בעל 'קב הישר'.

והמטיב' ועל הרעה 'דיין אמת', אבל לעתיד לבא יהיה הכל אחד, ומברכין ביחד ברכה אחת ברכת 'הטוב והמטיב', דיבוטל הרעה מן העולם. ואם כן, כשיבוטל הרעה, אז יומתק המדת הדין, ויהיה גם כן רחמים וטוב.

ואם כן לפי זה יהיה סגיא בקרבן תמיד של שחרית לחוד, שהוא נגד חסד, מדת אברהם, והסוד הוא 'חסד לאברהם'. ולכן כתיב (...) 'וישכם אברהם בבקר'.

ועל פי זה אמר הכתוב (צו ו, ב) 'זאת תורת העולה' היא עולה ראשונה, שהיא קרבן תמיד של בקר.

ומפרש, 'היא העולה', לשון נקיבה, שהוא 'על מוקדה' יהיה 'כל הלילה' של גלות 'עד הבקר'.

ואז 'אש המזבח תוקד בו', ר"ל שהמדת הדין יהיה מוקד בישראל לכלותם ח"ו, ולכן אמר 'ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר', ר"ל 'ובער הכהן' זה אליהו ז"ל, בבקר של גאולה, יקריב לחוד תמיד של בקר.

והנה כל זה יומשך ממדת אהרן הכהן, שהוא גם כן נגד מדת חסד, כידוע ליודעי חן.

²⁵ קודם לכן מביא שם ממדרש תנחומא בפרשת צו, על הפסוק (צו ו, ה) 'ואש המזבח תוקד בו', תניא בשם רבי נחמיה, **קרוב לקי"ו שנה היה האש מתוקדת בו...** [והוא בויקרא רבה (ג, ה)].

וכותב בזה:

אבאר תחילה כוונת רבי נחמיה, שאמר קרוב לקי"ו שנה היה האש מתוקדת בו, דמנא ליה שהיה האש מתוקדת במזבח שעשה משה, רק קי"ו שנה. והלא מוזמן העמדת המשכן עד שבנה שלמה המקדש היה תפ שנה חסר אחת, כמבואר בספר מלכים ובדברי הימים. והנה, כל אנשי חיל לא מצאו ידיהם ורגליהם בזה. וגם הרב בעל 'יפה תואר' הניח בצריך עיון, וכתב: לא אדע מניין לרבי נחמיה זה וכו'.

לרמוז לעתיד בבית שלישי, שלא יהיה כי אם תמיד אחד.

ויש לומר, דלרמוז זה כתב 'הכבש האחד', כי יבא זמן במהרה בימינו, אשר יהיה רק קרבן אחד.

מורשת חיים¹⁰

...

'את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים' (תצוה כט, לט).

צריך ביאור אומרו 'הכבש האחד' ולא 'הראשון'. כמו שכתב רש"י בפרשת בראשית על הכתוב (בראשית א, ה) 'ויהי ערב ויהי בקר יום אחד', דלפי סדר הפרשה היה צריך לומר 'ראשון'. אם כן, גם כאן שכתוב אחריו 'ואת הכבש השני', היה לו לומר 'את הכבש הראשון'.

וכן בפרשת פינחס (כח, ד) כתיב גם כן 'את הכבש אחד תעשה בבקר'.

ובגמרא (מגילה כח, א) עיין שם, לא מדייק רק על אומרו בכפל, שאם נאמר 'כבש' למה נאמר 'אחד'. וצריך עיון על דלא שואל על לישנא ד'אחד', שהיה לו לומר 'ראשון'.

ומצאתי דאתא לידי ספר 'מדבר קדמות', וראיתי בערך תי"ו (אות ג) וזה לשונו, תמיד, לעתיד לבא לא יקריבו שני תמידין, אלא תמיד אחד בבקר, כן כתב רד"ק ביחזקאל סימן מ"ו בפסוק (יג) 'וכבש בן שנתו'. וכתב הגאון החסיד בעל 'מעשה רוקח', שלכך קרא רבינו הקדוש שם המסכתא 'תמיד', לרמוז לעתיד בבית ג', שלא יהיה כי אם תמיד אחד. עד כאן לשונו.

יצא לאור בבני ברק בשנת תשל"ג, בהשתדלות תלמידו הרה"ח רבי שלום רייזמאן ז"ל מטבריה - בני ברק.

ותירץ, דמיעוט 'דורות' שנים ולא יותר, לכך צריך האי קרא דכתיב 'צו' דמשמע זירוז מיד ולדורות, עד כאן דבריו.

ודבריו קשים, דרש"י כתב דהוא אזהרה לימי מילואים, משמע דוקא. ועוד יש לגמגם.

ואפשר לומר, דבפרשת תצוה (כט, מב) כתיב 'עולת תמיד לדורותיכם', והוי אמינא, דלדורות תסגי בעולת הבקר, כמו שיהיה לעתיד לבוא, כמו שכתב רד"ק ז"ל ביחזקאל סימן מ"ו (פסוק יג).

ואפשר דלהכי כתיב התם 'עולת תמיד לדורותיכם', לרמוז דעולה אחד היא תמיד, גם לעתיד לבוא.

אם כן, היה מקום לומר דשני כבשים הם בימי המילואים דוקא. להכי כתיב האי קרא ודוק.

חומת אנך, פינחס (אות ו)

לעתיד לבוא

יקריבו רק 'הכבש האחד'

'את הכבש האחד תעשה בבוקר' וגו' (תצוה כט, לט).

לפי פשוטו, הוי ליה למיכתב 'את הכבש הראשון', כי יש אחריו שני.

ועיין במגילה כח (עמוד א) דדרשינן 'אחד' במיוחד שבעדרו.

ויש לומר, על פי מה שמביא בספר הקדוש 'מדבר קדמות' מהגה"ק בעל חיד"א ז"ע במערכת תי"ו אות ו' י', בשם רד"ק ביחזקאל פרק מו (פסוק יג), דלעתיד לבא לא יקרבו ב' תמידין, אלא תמיד אחד בבוקר.

ומביא שם בשם הגאון בעל 'מעשה רוקח', שלכן קרא רבינו הקדוש המסכתא 'תמיד',

¹¹ לפנינו הוא באות ג.

¹⁰ להגאון רבי חיים פאבר זצ"ל, מרביץ תורה באוהעל.

ליום שכולו טוב, ואז לילה כיום יאיר, ולא נקריב אלא כבש 'אחד', ולא נקריב אחריו השני. וזה הפלא ופלא.

באר משה, דעברעציין (חלק ח סימן יז)

...

בגמרא דמגילה דף כח עמוד א, שאל רבי עקיבא את רבי נחוניא הגדול, אם נאמר 'כבש' למה נאמר 'אחד', ומאי 'אחד'. כבר צווחי ביה קמאי, חדא וכי בשביל שנאמר 'כבש' לכן לא יתכן לומר 'אחד'.

גם, מה שאמר 'ומאי אחד', דלכאורה אין לזה פירוש כלל, וכי לא ידע הפירוש של 'אחד'.

ואי קשיא ליה למה נאמר 'אחד', אם כן היינו קושיא קמייתא.

גם, למה שאל רבי עקיבא דוקא שאלה.

דהנה יש לפרש מה שכתוב 'את הכבש האחד', על פי מה שכתב הרד"ק ביחזקאל סימן מו (פסוק יג) על האי קרא 'וכבש בן שנתו תעשה עולה לחם לה' בבקר בבקר תעשה אותו', זהו קרבן תמיד שעושין בכל יום בבקר. וקרבן בערב לא זכר, נראה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבוקר.

לפי זה יש לומר, דמשום הכי כתיב 'אחד', לרמוז שתמיד של שחר יהא אחד לעתיד, משום דתמיד של בין הערבים יהא בטל לעתיד, ויהא קרב רק תמיד אחד של שחר, ותו לא.

וכבר ידוע מה שאמרו רבותינו ז"ל 'כבשים' שמכבסין לעונותיהם של ישראל, מעולם לא לן אדם בירושלים ועבירה בידו, הא כיצד, תמיד של שחר היה מכפר

נכד רבי יעקב אב"ד טורקא, שהיה חתן ה'בני יששכר' זצ"ל.

¹⁷ ולמה כתיב 'הכבש אחד'.

ועתה מצאתי פתרון לקושיתי הנ"ל, דהכתוב בא לרמוז לנו, שעוד יבא מועד במהרה בימינו אמן, שלא יקריבו כי אם כבש אחד לבד בבוקר, ולא יהיה עוד תמיד הערב.

על כן נקרא תמיד הבקר 'כבש האחד', שהוא אחד יחיד ומיוחד.

מה שאין כן אם היה כתוב 'הכבש הראשון', היה במשמע שיש אחריו שני לעולם.

ועיין ביומא דף (ע) [לד] (עמוד ב) גם כן, שהכבש השחר נקרא 'האחד' ¹⁸.

ולפיכך הוא מטעם זה, יען שלעתיד במהרה בימינו לא יהיה רק זה, ולא יקריבו תמיד הערב, כמוזכר למעלה.

קול עוז, שבספר 'קול דודי' ¹⁹ (פרשת תצוה)

'הכבש אחד' ולא 'האחד'

כתב הרד"ק... נראה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבקר, עד כאן לשונו.

וכן כתב המהר"ל, בשם בעלי מקובלים, שלעתיד לא יקריבו רק תמיד של שחר, כי אז לילה כיום יאיר...

ולפי זה מיושב דיוק עצום, דכמו דכתיב 'הכבש השני' היה צריך לכתוב 'את הכבש האחד' ²⁰.

ועל פי זה מיושב הדק הדק עד להפליא, דהלא כאן תורתנו הקדושה רוצה להודיע אותנו שבעזרת השם יתב' נזכה לעתיד לבא להביא רק כבש אחד, כי אז לילה כיום יאיר.

ובכל מקום דכתיב 'האחד', צריך שיהיה אחריו השני. על כן כתבה לנו [התורה] 'הכבש אחד', שנדע שברצון השם נזכה

¹⁸ אמר רבה בר עולא, אמר קרא (כח, ז) 'לכבש האחד', איזהו כבש שנאמר בו 'אחד', הוי אומר זה תמיד של שחר.

¹⁹ להג"ר דויד אורי ז"ל הי"ד אב"ד קריפטש, מחבר הספרים 'ויקונן דויד', 'פותח שערים', 'שערי אורה', 'מעשים טובים'.

על עבירות של לילה, ותמיד של בין הערביים היה מכפר על עבירות של יום.

ופירש ה'עיר בנימין', שראו לעוות הכתובים לתת טעם למה נקראו 'כבשים', על פי דאיתא בבבא מציעא (פו, ב) אמר רבי יוחנן, מובחר שבבהמות שור. ולא דבר רק הוא, מה זה בא להודיענו מה הוא המובחר.

אך דאיתא בתמיד נשחט (נו, א) דינאי מלכא ומלכתא הוו יתבי, האי אמר גדיא יאי, והיא אמרה אימרא יאי. ואי אמרה אי גדיא יאי נסקי לתמידא, הרי היותר מובחר יש להקריב לתמיד.

לזה הוקשה לרז"ל, על שהיו מקריבין כבשים, ולא המובחר שור. לכן דרשו דהקריבו כבשים, על שם שמכבסים עונותיהם של ישראל, עד כאן לשונו. דברי פי חכם חן.

ואיתא בסוכה פרק ה (נב, א) 'וספדה הארץ משפחות' וכו' (זכריה יב, יב), האי הספדה מאי עבידתיה, חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג, וחד אמר על יצר הרע שנהרג.

והנה זה ניחא מה שכתב הרד"ק, דלעתיד יהא בטל תמיד של בין הערבים, אי נימא כדעת מאן דאמר שיצר הרע נהרג לעתיד, ואם כן 'יתמו חטאים מן הארץ' (תהלים קד, לה), ולא יהיו צריכים לתמידין שיכבס עונותיהן של ישראל, דהא יהיו מנוקים מעונות, אם ישחט היצר הרע.

ומשום הכי ישאר רק תמיד אחד לזכרון לפני ה' תמיד, והשני יבטל.

מה שאין כן אי נימא כדעת מאן דאמר שההספד יהיה על משיח בן יוסף שנהרג, אבל יצר הרע לא יהא נהרג, ואפשר שחטאתם יהיו לנגד עיניהם גם לעתיד.

לפי זה אין שום טעם לומר לזה שתמיד של בין הערבים יהא בטל לעתיד, דהא עדיין היו צריכים לתמיד של בין הערבים לכפר עונות של יום.

ובזה מבואר, זה היה שאלת רבי עקיבא, אם נאמר 'כבש', כוונתו על קרא דיחזקאל, דגם לעתיד יקריבו כבשים, ולא שור דמובחר יותר, ועל כרחך צריך לומר, דמשום הכי יקריבו כבשים, משום דמכבסין עונותיהן של ישראל, משום דגם לעתיד לא יתמו חטאים מן הארץ.

לפי זה קשה, למה נאמר 'אחד', דמאיזה טעם לא יקריבו לעתיד אלא קרבן תמיד אחד של שחר, ולמה יהא בטל של בין הערבים, דבשלמא אי נימא דלא יהו חוטאין לעתיד, אם כן משום הכי כתיב 'אחד' להורות דלא יקריבו לעתיד אלא תמיד אחד לזכרון לפני ה', מה שאין כן אי יהו מקריבין גם לעתיד כבשים, משום שמכבסין עונות, מעתה קשה למה נאמר 'אחד', ודו"ק.

ועדיין חל חובת ביאור המשך התחלת הגמרא, מה ששאל רבי עקיבא את רבי נחוניא הגדול, במה הארכת ימים, אמר לו מימי לא קבלתי וכו', ולא עמדתי על מדותי, דאמר רבא כל המעביר על מדותיו וכו'.

ונראה דדוקא לרבי עקיבא קשיא ליה, דאיתא ביבמות (מט, ב) מאי דכתיב (משפטים כג, כו) 'את מספר ימיך אמלא', אלו שני דורות, זכה משלימין לו, לא זכה פוחתין לו, דברי רבי עקיבא. וחכמים אומרים זכה מוסיפין לו, לא זכה פוחתין לו.

אמר לו לרבי עקיבא, הרי הוא אומר (מלכים ב' כ, ו) 'והוספתי על ימיך טו שנה'. אמר לו, משלו הוסיפו. וכתבו התוספות (ג, א ד"ה משלו הוסיפו), וקארי ליה 'תוספת', לפי מה שנגזר לפחות על ידי עון. והא דאמרינן בפרק קמא דחגיגה (ד, ב) גבי מרים מגדלא שער נשיא כי חזינן צורבא מרבנן דמעבר במיליה מוסיפינא ליה, אומר ר"י דניחא אפילו לרבי עקיבא, דאין זה תוספת, כיון שנגזרו לשום אדם.

נשמע מזה, דלרבי עקיבא אין הוספה, רק לצורבא מרבנן דמעבר במיליה.

והנה, רבי נחוניא הגדול, מסתמא האריך ימים כל כך, עד שהיה נראה בעיני רבי עקיבא שאין זה מה שקצב לו הקדוש ב"ה ביום הולדו, ד'ימי שנותינו ע שנה ואם בגבורות פ שנה, ומסתמא הוסיף לו הקדוש ב"ה על שנותיו.

משום הכי נתקשה לרבי עקיבא 'במה הארכת ימים', דלדעתו אין הוספה כלל. והשיב כהוגן, דהעביר על מדותיו. ובתלמיד חכם כזה, יש הוספה אף לרבי עקיבא, ודו"ק.

יקהל שלמה ט (פינחס)

להקריב לי' - לעולם רק 'קרבני לחמי' - כבש האחד

הנה הרד"ק (יחזקאל מו, יג) מביא, לעתיד יקריבו קרבן תמיד רק כבש אחד ביום.

ט להג"ר שלמה בוכנר ז"ל אב"ד פינטשוב, ליוורנו תקמו לפ"ק.

כ לא הרד"ק מתרץ כן, אלא ה'מעשה רוקח' על המשניות.

והחיד"א ב'מדבר קדמות' (מערכת תיו אות ג) מביא את שניהם יחד, ואולי מכאן נשתרבב כאילו גם זה מהרד"ק.

כא במדרש תנחומא פרשת תרומה (פרק ג): 'דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה' (תרומה כה, ב), כל דבר שאמר הקדוש ב"ה בתורה לי', ישנו בעולם הזה ולעולם הבא.

כיצד, 'והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי כל הארץ' (בהר כה, ג), בעולם הזה ולעולם הבא. 'כי לי כל בכור' (במדבר ג, יג), בעולם הזה ולעולם הבא.

'והיו לי הלויים' (בהעלותך ח, יד), לעולם הזה ולעולם הבא.

ישראל, דכתיב (יתרו יט, ו) 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים' בעולם הזה ולעולם הבא. 'ויקחו לי' בעולם הזה ולעולם הבא.

כב להרב הקדוש רבי הלל מקאלאמיא זצ"ל. כג הארכנו בזה בימי בין המצרים תשעט,

(גליונות שנה - שס לפרשיות פינחס - מסעי).

ובזה מתרץ^כ טעם שנקרא מסכת 'תמיד' בלשון יחיד, ולא נקראת 'תמידין'.

ובזה אפשר לפרש כוונת המשך פסוק ב - ג סימן כח, בפסוק ב נאמר 'להקריב לי', תיבת 'לי' משמעו לעולם^{כא}, משום הכי רק אמר 'קרבני לחמי' לשון יחיד, ולא הזכיר שנים.

מה שאין כן בפסוק ג נאמר 'כבשים שנים ליום', משום הכי לא נאמר שם תיבת 'לי'.

מקרי דרדקי כב (פינחס רמו תשסה)

וקודם לכן (רמו תשסא) כתב:

עיינ י"א ערך צדקה (אות מז), מיום שחרב בית המקדש, אליהו מקריב בכל יום שני תמידין^{כב}.

ובזה אפשר לפרש כוונת (פינחס כח, ב) 'להקריב לי במועדו'.

ולכאורה קשה, למה דאיתא במדרש על פסוק 'לכהן לי', שמשמעות תיבת 'לי' הוא, מה שהוא תמיד בלי הפסק^{כג}.

כד ב'ייטב לב' (אמור) מביא מדרש זה ולומד ככה במדרש.

וזה לשונו: וזה שאמר המדרש (שמות רבה לח, א) על הפסוק (תצוה כט, א) 'וזה הדבר וגו' לכהן לי', הדא הוא דכתיב (תהלים קיט, פט) 'לעולם ה' דברך נצב בשמים'.

והייטב לב הבין כן בדברי המדרש, והוסיף בתוך הדברים, אחרי 'לכהן לי', בזה הלשון: ידוע, כל מקום שנאמר 'לי', הוא קיים לעולמי עולמים. [אך באמת, במדרש שלפנינו לא הזכיר תיבות 'לכהן לי'. ראה לשונם בהמשך].

ובפסוק 'לעולם ה' וגו' הוסיף אחר תיבת 'דברך', וזה לשונו: 'לעולם ה' דברך' והטעם, כי עודנו נצב בשמים'.

וזה לשון המדרש:

'וזה הדבר אשר תעשה להם', הדא הוא דכתיב (תהלים קיט, פט) 'לעולם ה' דברך נצב בשמים'.

אמר דוד, כשם שאתה אמת, שנאמר (ירמיה י, י) 'וה' אלהים אמת', כך דברך אמת, שנאמר 'לעולם ה' דברך נצב בשמים'.

ואם כן, מאחר שנחרב המקדש, ואין לנו קרבן תמיד, איך כתבה תורה 'לי'. ולהנ"ל אתי שפיר כ"ה.

וממשיך: ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (כה, יב) 'הנני נותן לו את בריתי שלום', שזוכה לעשות שלום בין ישראל לאביהם

אליהו מלובש בבגדי כהונה, עומד ומקריב הקרבן.

כ"ה כן כתב גם ה'ייטב לב' בפרשת אמור (על הפסוק 'צו את בני ישראל וגו' להעלות נר תמיד, אד"ה אבל הענין):

...וממנו נקח להבין ולהשכיל כי כל מה שעשה אהרן בעבודתו, קרבנות המזבח, והדלקת הנרות, והנפת העומר, ושתי לחם, וסידור לחם הפנים, נעשה דוגמתן במשכן שלמעלה, ונשארו קיימים לעד. על כן שלם לו ה' כמעשהו, ונמשך ממנו קדושה לכהנים גם אלאחר חורבן בית המקדש ובגלות החל הזה. וזה שאמר המדרש (שמות רבה לח, א) על הפסוק (תצוה כט, א) 'וזה הדבר וגו' לכהן לי' נידוע, כל מקום שנאמר 'לי', הוא קיים לעולמי עולמים], הדא הוא דכתיב (תהלים קיט, פט) 'לעולם ה' דברך [והטעם, כי עודנו] נצב בשמים'.

כלומר, אם למטה נחרב, שלמעלה קיים, ובו מיכאל עומד ומקריב קרבנות ונפשות. ופינחס מזרע אהרן, הוא אליהו, עודנו מקריב תמידין כסדרן בכל יום, כמבואר ב'עשרה מאמרות' להרמ"ע נ- יו"ד בימים אלו, גלב"ע ד מנחם אב שפ לפ"ק] (מאמר אם כל חי חלק ג סימן כג).

וזהו שאמר המדרש, אל תאמר 'בשמים', אלא 'בשמים' וכו', ר"ל שמכח ש'נצב בשמים', לכך הוא 'בשמים', קיים לעד נ- עיין גם מה שכתב ה'ייטב לב' בזה בפרשת תצוה (בפסוק 'וזה הדבר אשר תעשה לחם, ד"ה הדרך הב').

ומקובלני ממוזלה"ה בעל המחבר ספר 'ישמח משה' ותשובת 'השיב משה' נ- יו"ד בימים אלו, גלב"ע כח תמוז תרא לפ"ק], כי פעם אחת אחר שסיים תפלת י"ח, עלה בלבו להתפלל לראות הדבר הנ"ל האמור בעשרה מאמרות, ועם לבבו אמר: אולי קיימא לי שעתא ואזכה לראותו. ותיכף התפלל על זה, ומילא ה' שאלתו, וראה עין בעין את אליהו, מלובש בבגדי כהונה, עומד ומקריב התמיד כסדרו. ודבריו הללו נודעו לרבים כ"ה.

אל תאמר 'בשמים', אלא 'בשמים', כשם שמתחלה גזר ונעשו שמים, אף דבר שדברת לקדש את אהרן ואת בניו, קיים לעולם. שנאמר (פינחס כה, יג) 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם'. למה כך, (ישעיה נה, יא) 'כן יהיה דברי אשר יצא מפיו'. לכך נאמר 'זה הדבר'.

וראה ב'ענף יוסף' שהקשה, על מה שהביא המדרש מפסוק של פינחס 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם', למה לא הביא ראייה מפסוק בפרשת תצוה (כח, מג) 'חוקת עולם לו ולזרעו אחריו, ושם (כט, ט) 'והיתה להם כהונה לחוקת עולם'.

ומתרץ, דמשם אין ראייה, דכתיב גבי בגדי כהונה, ועל כרחק צריך לומר דהאי 'לעולם' לאו דוקא, דהא משחרב בית המקדש בטלה העבודה.

אלא דהכי קאמר, דלעולם כשיהיה בית המקדש קיים, יהיה לכם הדבר הזה חוקת עולם.

אבל פסוק 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם' דגבי פינחס, דלאו כתיב בעבודה, משמע דלעולם ממש. עד כאן לשונו.

ולנאמר כאן, הרבה יותר מזה, דאכן גבי פינחס שהוא אליהו, שפיר הוי לעולם ממש, כי עדיין עומד ומקריב קרבנות.

אך לא רק זה, אלא דה'ענף יוסף' אומר דצריך לומר בבגדי כהונה שאין הכוונה 'לעולם' ממש.

ובאמת קשה להבין דבר כזה, כי אם התורה אומרת 'לעולם', הוי 'לעולם'.

ולנאמר כאן, ודאי גם בגדי כהונה הוי לעולם, כי אליהו עומד בבגדי כהונה ומקריב, כידוע הסיפור מה'ישמח משה', שראה עין בעין את

ומצפים שבמהרה יבנה בית המקדש, ולא נהיה מקריבים רק תמיד של שחר, כנ"ל. וקורין אנו לתפילה זו אשר באמת היא בגלות החל הזה במקום תמיד של בין ערבים, בשם 'מנחה', ולהורות שאנו מיחלים לחסדו שיהיה הקרבן אשר במקומו אנו מתפללים תפילה זו, נקרב רק בתור 'מנחה' ותשורה בתורת נדבה, ולא בתור חיוב קרבן התמיד של בין הערבים

והראה לי חתני מו"ה מאיר נ"י, דברי התוספות מסכת פסחים (קז, א ד"ה סמוך למנחה) שכתבו שני טעמים על קריאת תפילת מנחה, ובתירוץ הב' כתבו ז"ל ועוד דאמרינן בפרק ו דברכות (ו, ב) הוי זהיר בתפילת מנחה, שאף אליה לא נענה אלא בתפילת מנחה, ושמא בשעת הקרבת המנחה נענה, ולכך קרי ליה 'תפלת מנחה', שאז היה שעת רצון, עד כאן לשונו.

ועיין בספר 'בית דוד' (בהשמטות לחלק אורח חיים אות תקלד) שהביא דברי החינוך פרשת ויקרא (מצוה קטז) שכתב וענין המנחות הוא קרבן וכו', כי על כן יקרא 'מנחה', מפני שענינה מעט מקרבן ראש חודש, כמו שמנחות בני האדם יהיו במועט ברוב הפעמים וכו', עד כאן.

וכתב על זה, והטעם הזה שייך גם בתפילת המנחה, שהיא תפילה קצרה, שאין בה קריאת שמע וברכותיה ושאר דברים שיש בתפילת שחרית.

ועיין פירוש המשניות להרמב"ם במשנה ראשונה דפרק תפלת השחר (ברכות פרק ד) כו. ועיין תוספות יום טוב שם כ"ו.

וכתבו התוספות בריש פרק בתרא דפסחים (קז, א ד"ה סמוך למנחה), תימא אמאי קרי ליה 'מנחה', דאי משום דמנחה היתה קריבה בין הערבים, הלא גם בשחר קריבה. וי"ל, בשחרית יש שם אחר 'שחרית'.

שבשמים, משום שקרבן תמיד מכפר על עבירות של יום ושל לילה. וזהו 'הנני נותן לו את בריתי שלום', מפרש הרמז בראשי תיבות 'אל נושא היית להם'. ...

לכן נקרא התפלה 'מנחה' ולא בשם הרומז לקרבן התמיד כמו 'שחרית' - 'שחר' כי לעתיד לא יהיה תמיד בזמן מנחה

טעם למה שאנו קורין תפילת מנחה בשם זה, כתב אא"ז הגה"צ ז"ל, דבקרוב מנחה אין מקריבין אלא דבר מועט, מה שנוטל ממנה הכהן בג אצבעותיו. ולזה גם תפילת מנחה היא קטנה. מה שאין כן שחרית וערבית, יש בהם ברכות לפני קריאת שמע ואחר קריאת שמע וכמה פסוקים ומזמורים, ולא כן תפילת המנחה, עד כאן לשונו.

ולענ"ד נראה, על פי מה שראיתי בדברי הגאון חיד"א זלה"ה, דלעתיד לבוא לא יקריבו שני תמידין, אלא תמיד אחד בבוקר, כן כתב הרד"ק ביחזקאל (מו, יג) בפסוק 'וכבש בן שנתו'. וכתב הגאון החסיד בעל 'מעשה רוקח' שלכך קרא רבינו הקדוש שם המסכת 'תמיד', לרמז שלעתיד בבית השלישי לא יהיה כי אם תמיד אחד, עד כאן לשונו.

ואולי על כן אין אנו קוראין תפילת מנחה בשם הרומז שתפילה זו היא במקום תמיד של בין הערבים, כי אנחנו מיחלים

^{כ"ו} זה לשונו:

'המנחה', שם נופל על עת מן היום, והוא כשישאר מן היום שתי שעות וחצי זמניות. ונקראת התפלה השנית 'מנחה', מפני היות תחלת זמנה בעת ההיא.

^{כ"ז} זה לשונו:

אמנם מדבריו אין כל כך ראייה, כל זמן שלא מצינו זה במדרש.

זכרון משה לב

'מלבד... ועולת התמיד' בלשון יחיד, לרמוז על העתיד שיהיה רק תמיד אחד

בשאלות ותשובות 'נודע ביהודה' מהדורה תנינא חלק אורח חיים סימן קכד כתב, שלא לומר במוסף ראש השנה, רק 'מלבד עולת החודש' ולא יותר. אבל המסיימים 'ועולת התמיד' אינו נכון, שכבר אמרו 'שני תמידים כהלכתם'. ואטו שלשה תמידין יש.

ודלא כרמ"א בסימן תקצא, עד כאן לשונו. ולענ"ד אפשר לומר, לפי מה שכתב הרד"ק ביחזקאל מו (פסוק יג) וקרבן הערב לא זכר, נראה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבוקר, עד כאן לשונו, ועיין שם. ועיין ב'מדבר קדמות מערכת ת אות ג.

וממילא, לפי זה יש לומר, דאחר שאמר 'ושני תמידים כהלכתם' כי כן היה בבית א' וב', מוסיף לומר 'מלבד עולת החודש ועולת התמיד', לשון יחיד, כוונתו לרמוז

היום' למנח יומא. והן 'מנחה גדולה' ו'מנחה קטנה' שהזכירו חכמים, עכ"ל. כח להג"ר משה חיים ליטש ראזענבוים ז"ל אב"ד קליינווארדיין.

כט במנחה.

ל פרשת התמיד.

לא הובא בשם הרבינו יונה, ב'אבודרהם' (סדר תפילת מנחה). ומשם בבית יוסף (אורח חיים סימן רלד). והובא להלכה ברמ"א (סעיף א) בלשון: יש שכתבו שנוהגין וכו', ומנהג יפה הוא.

וה'מגן אברהם' (ס"ק ב) מביא כן מרמ"ע מפאנו (שו"ת סימן יד) בשם הזוהר הקדוש בפרשתינו (פינחס רכו, ב).

לב להג"ר משה היילפרין ז"ל תלמיד המהרש"ל.

יש שאין אומרים קרבנות במנחה כתב ב'אגרת התשובה' לרבינו יונה, בסוף הדרש השני (אות ע).

וזה לשונו: מצוה לומר בערב כט 'צו את בני ישראל', כמו שמצוה לאומרו בבוקר. לפי שהתמיד היה קרב בין הערבים, כמו שהיה קרב בשחר. ומתחילין 'וידבר צו את בני ישראל' עד 'כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה אשה ריח ניחוח' וכו', עד כאן.

והידושא הוא, ולא נמצא כן בשאר פוסקים לא.

ונראה למצוא טעם למה שאין נוהגין לאומרה בערב, מהא דכתיב ביחזקאל (מו, טו) 'וכבש בן שנתו תמים תעשה עולה ליום בבוקר בבוקר תעשה אותו', וכתבו רש"י ורד"ק 'וכבש בן שנתו' זה קרבן תמיד.

וכתב עוד הרד"ק, וקרבן הערב לא זכר, נראה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבוקר, עד כאן לשונו.

וכיון שאינו לעתיד, אין אומרים אותו בערב.

ועוד י"ל, משום דשעת רצון הוא בשעת הקרבת המנחה, שאליהו נענה כעלות המנחה.

והרמב"ם בפירושו כתב, 'מנחה', שם נופל על עת מן היום, והוא כשישאר מן היום ב' שעות ומחצה זמניות. ונקראת התפלת השניה 'מנחה', מפני היות תחלת זמנה בעת ההיא, עד כאן לשונו.

ולא נתן טעם על השם של זמן ההוא.

ומצאתי בפירוש החומש להרמב"ן, בפרשת בא בפסוק (יב, ה) 'בין הערבים', שהביא שם פסוקים שכתב בהם 'מנחת בוקר' 'מנחת ערב'.

וכתב, ש'מנחה' מלשון מנוחת השמש והשקט אורו הגדול, כדמתרגמינן (בראשית ג, ח 'לרוח

בוזה, דלעתיד בבית ג לא יהיה כי תמיד אחד, ודו"ק.

זאב ווייס חתן הגאבדפ"ה זצ"ל.

לקט שבניה לב (שנה ה - תרח"צ, גליון ה סימן סא אות ב)

הבאנו לעיל מדברי הג"ר אהרן שמואל קאידונובר ז"ל, **בברכת שמואל** (פרשת צו אד"ה אמנם להבין) שהקשה: ולכאורה תמוה, איך יתבטל חס ושלום מצוה אחת מן התורה, עיין שם.

ראה **באברבנאל** ביחזקאל שם שהקשה כן, ולכן פירוש בדרך אחרת. וזה לשונו: וזהו באמת דעת נפסד, ולא תהיה אם כן תורת ה' ומצותיה נצחיות וקיימות לעד,

^{לב} קובץ תורני שיצא לאור על ידי הג"ר שמואל הכהן שווארטץ ז"ל מסאקמער.

^{לד} האברבנאל עצמו הבין אחרת בכל הפסוקים שם, עם שינויים בכל הקרבנות, תמידין, שבתות ומועדים, ומנחתם, **שמדובר בקרבנות ימי המילואים של הבית דלעתיד לבוא במהרה בימינו**, [וכן הוא דעת הרמב"ם, ראה לקמן הערה לט]. וכמו שבהקמת המשכן היה שבעת ימי המילואים, בבנין דלעתיד יהיה ימי המילואים חצי שנה.

וזה לשונו באמצע דבריו:

השאלה החמישית, במה שזכר מקרבן התמיד, באומרו (מו, יג - יד) 'וכבש בן שנתו תמים תעשה עולה ליום לה' בבקר בבקר תעשה אותו. ומנחה תעשה עליו בבקר בבקר ששית האיפה ושמן שלישית ההין, ובוזה גם כן שינה הנביא שנוי רב, אם במה שזכר תמיד של שחר ולא זכר תמיד של בין הערבים. ואם במה שאמר שתהיה המנחה ששית האיפה ושמן שלישית ההין, והתורה אמרה 'ועשירית האיפה סולת למנחה בלולה בשמן כתית רביעית ההין, **והוסיף הנביא אם כן בסלת ובשמן וגרע בכבשים...**

[וכן מקשה בשארי הקרבנות המנויים שם, על כל החילוקים שבהם מפסוקי התורה].

ותפול העיקר שהתורה לא תנוט ולא תשתנה.

וכתב עוד:

(יג) ואומרו 'וכבש בן שנתו תמים תעשה עולה לה', כתב הרד"ק שזהו קרבן התמיד שעושים בכל יום, כמו שאמרה תורה (פינחס כח, ד) 'את הכבש אחד תעשה בבקר'.

(יד) ושהמנחה אינה כמו שזכרה בתורה, שנראה שיהיה בזה חידוש לעתיד, ושלא זכר תמיד של בין הערבים, שמורה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבקר.

וזהו באמת דעת נפסד, ולא תהיה אם כן תורת ה' ומצותיה נצחיות וקיימות לעד, ותפול העיקר שהתורה לא תנוט ולא תשתנה ^{לד}.

השאלה השישית, במה **שלא זכר הנביא בתוך זכרון הקרבנות האלה מה הקרבן שיקריבו בחג השבועות ולא ביום תרועה ולא ביום הכפורים ולא משמיני חג עצרת.**

ומי יתן ידעתי למה לא זכר גם כן סדר עבודת הימים המקודשים ההמה שהשמיט, אם בשנוי כמו שעשה בשאר מועדי ה', ואם מבלי שנוי ככתוב בתורת משה.

וכבר נתקשו חכמים ז"ל על השנויים האלה במסכת מנחות פרק התכלת (מה, א), עד שאמר רבי יוחנן **פרשה זו אליהו עתיד לדורשה**, והיה זה לפי שאין אנחנו יודעים לדורשה, כי הנה מצוות התורה הן נצחיות, ואיך ישנה יחזקאל מדברי משה אדוננו שהם מפי הגבורה, והלא אחרון הנביאים אמר (מלאכי ג, כב) 'זכרו תורת משה עבדי', ואמר רב חסדא אמר רב **שבקשו לגנוז ספר יחזקאל**, לפי שהיו דבריו סותרין דברי תורה, ברם זכור לטוב חנניה בן חזקיה בן גרון שישב בעלייה ודרשן. ובעונותינו נעלם ממנו מה שדרש בקרבנות האלה.

והנני מפרש הפסוקים האלה באופן יותרו השאלות כולם כיד אלקי הטובה עלי השכיל.

הכוונה הכוללת בנבואה זאת היא, שאחרי שהראה השם לנביא יחזקאל צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו ותבנית מזבח העולה, והקרבנות אשר יעשו לחנך את

מהקרבנות שיקריבו בהם, לא על הקרבנות המסודרים והתמידיים כפי התורה, כי בהמה לא יהיה שנוי חלילה וחס.

וגילה הנביא שבראשון באחד לחדש, שהוא יום ראש חודש ניסן יתחילו לעתיד לבוא ימי המלואים, ויתמידו כל ימי חג הפסח עד סוף ימי חג הסוכות, שבו נשלמו ימי המלואים בבית שני.

כי הנה משה עשה מלואים שבעת ימים, ושלמה שבנה הבית עשה כפל ממה שעשה משה שנאמר שבעת ימים ושבעת ימים י"ד יום. ובבית שני עשו המלואים כמספר ימי המלואים של משה, וכמספר ימי המלואים של שלמה שהם כ"א יום.

ומפני שהבית העתיד תגדל מעלתו וקדושתו מהמשכן שעשה משה ומהבית שבנה שלמה ומבית שני הרבה מאד, לכן הראה השם יתב' לנביא יחזקאל, שלעתיד לבא יהיו ימי המלואים מן הזמן אשר עשאם משה עד הזמן אשר עשאם בבית שני, שהוא מראש חודש ניסן עד כ"א בתשרי.

והיה זה לפי שבניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל כדברי רבי יהושע (ראש השנה יא, א), ולכן יתחילו המלואים מראש חודש ניסן, ויתוספו בו הקרבנות, ובחג הסוכות שהוא גם כן בכלל המלואים יוסיפו גם כן הקרבנות מפני תשועת מלחמת גוג ומגוג שתהיה בימים ההם.

אמנם בשאר מועדי ה', שלא נעשה בהם דבר מיוחד, לא נתוספו בהם הקרבנות. ומזה יתבאר שדעות שני השלמים רבי אליעזר ורבי יהושע אלו ואלו דברי אלקים חיים, כי רבי יהושע שיער בתחילת הגאולה שתהיה בניסן, ורבי אליעזר שיער בתכליתה שתהיה בתשרי בסוף מלחמת האומות וגוג ומגוג.

הנה אם כן זכר הנביא פה הקרבנות שיקריבו לעתיד לבוא בימי המלואים, ואיך יבאו הנשים והעם למקדש ויצאו ממנו, ומהמתנות והנדבות שיעשה הנשיא, ומשלמות בית המקדש ולשכותיו.

ומפני שעניני המקדש היו רומזים לענינים גדולים זכר הנביא שראה המים יוצאים מן המקדש, וזה אפשר שיהיה כפשוטו שלעתיד

המזבח, הראהו הקרבנות, לא הקרבנות שיעשו תמידיות בבית כי זה כבר נזכרו בתורת משה, ועליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע, אבל היה כוונת הנביא לזכור הקרבנות שיעשו בימי המלואים לעתיד לבא, כי כמו שמשה רבינו כשעשה המשכן במדבר עשה ימי המלואים בקרבנות מיוחדים לימים ההם, ככה בימי עזרא כשעלו מבבל עשו מלואים, ולכן רב אשי באותו פרק התכלת (מנחות מה, א) שזכרתי, בהשיבו על הספקות האלה המתחייבות על דברי הנביא בקרבנות, אמר, מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה. ולא יעלה על דעתך שהיה דעת רב אשי ושאר החכמים שהסכימו עמו, שהנבואה זו של יחזקאל נתקיימה בבית שני, כי הנה בספר עזרא (עזרא ג, ב) כתוב 'ויקם ישוע בן יהוצדק ואחיו הכהנים וזרובבל בן שאלתיאל ואחיו ויבנו את מזבח אלקי ישראל להעלות עליו עולות ככתוב בתורת משה איש האלקים'. וזה ממה שיורה, שכפי תורת משה היו מעלין עולותיהם, לא כפי תורת יחזקאל, כי תורתו ונבואתו זאת כולם מורים שלעתיד לבא נאמרה.

ועוד כי הנה כתוב בכאן שהקרבנות האלה יתחילו לעשותם 'בראשון באחד לחדש', והחודש הראשון הוא חודש ניסן, כמו שאמרה תורה (בא יב, ב) 'ראשון הוא לכם לחדשי השנה', וכן מפרש (יחזקאל מה, כא) 'בראשון בארבעה עשר יום [וגו'] יהיה לכם הפסח'. אמנם בספר עזרא כתוב שמיום אחד לחדש השביעי החלו להעלות עולות להשם, ושם כתוב שהיה בחג הסוכות, אם כן לא הקריבו המלואים בניסן.

ויצא מזה, שלא נתקיימה נבואה זו בבית שני אבל שהיא עתידה לימות המשיח, האמנם היה דעת רב אשי ורבי יוסי שאמר גם הוא כן שבימי עזרא עשו מלואים כדרך שעשה משה במדבר, אבל לא במספר הימים ההם, כי הנה משה עשה למלואים שבעת ימים וביום השמיני התחילו הנשיאים להקריב קרבנם. אמנם בימי עזרא התחילו המלואים ביום אחד לחדש השביעי, והתמידו בהם עד סוף ימי חג הסוכות, שהם עשרים ואחד יום. ויסבור רב אשי שלעתיד לבוא יקריבו גם כן מלואים, ושעל ימי המלואים ההם ניבא יחזקאל,

וזהו באמת דעת נפסד, ולא תהיה אם כן תורת ה' ומצותיה נצחיות וקיימות לעד, ותפול העיקר שהתורה לא תנוט ולא תשתנה.

אבל אמתת הדבר הוא כמו שפירשתי, שלא דבר הנביא כאן מהתמידים שצותה התורה עליהם, לא מהקרוב שיעשו בכל יום מאותם ימי המלואים, והוא מלבד קרבנות התמידים.

ואין להקשות על זה ממה שאמר כאן (יחזקאל שם פסוק יד) 'בבוקר בבוקר [וגו'] מנחה לה חוקת עולם תמיד', כי הנה לא

וזה לשונו:

ואחרי ההשקפה הנכונה ראיתי, כי הימים האלה נזכרים ונעשים בזמן ובקצב הראוי, כי בימי משה היו המלואים ז' ימים, ובימי שלמה היו י"ד ימים, שבעה ושבעה, ובימי עזרא נמשכי כ"א יום כמו שנזכר בעזרא, הרי כל א' הוסיף על מלואים הקודמים לו ז' ימים עם ימים הקודמים, וממילא ראוי לפי זה שמלואים של לעתיד יהיו כ"ח יום.

אולם באשר המלואים הקודמים לא נתקיימו, ראוי לעשות שנית גם הימים הקודמים, בענין שיעשה ז' ימים וי"ד ימים וכ"א ימים נגד הקודמים שנבטלו, וכ"ח יום הראוי עתה, סך הכל שבעים יום.

והנה, בימי משה, אחר גמר ז' ימי המלואים התחילו ימי החנוכה של הנשיאים, שנמשכו י"ב יום, והיה ראוי שגם זה יעשה בימי שלמה שתי פעמים י"ב, ובימי עזרא ג' פעמים י"ב, ולעתיד ד' פעמים י"ב יום.

והגם שלא נעשו בימי שלמה ועזרא, מפני שלא היה זמן הראוי, בכל זאת יעשה לעתיד גם כן כסדר הנ"ל, י"ב יום נגד ימי משה, וכ"ד יום נגד ימי שלמה, ול"ז יום נגד ימי עזרא, ומ"ח יום של לעתיד, ס"ה ק"ך יום, ועם שבעים הנ"ל הם ק"ץ, וסימנך 'לקץ הימין'.

ולכן יתחילו בערב פסח, וימשכו עד שמיני עצרת, שהם ק"ץ יום בכיון.

...

ואומר (יחזקאל מו, יג) 'וכבש בן שנתו תמים תעשה עולה לה', כתב הרד"ק שזהו קרבן התמיד שעושים בכל יום, כמו שאמרה תורה (פינחס כח, ד) 'את הכבש אחד תעשה בבוקר', ושהמנחה אינה כמו שנזכרה בתורה, שנראה שיהיה בזה חידוש לעתיד, ושלא זכר תמיד של בין הערבים, שמורה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבוקר.

לבוא מעין מבית ה' יצא. או שיהיה רמז לחכמה ולנבואה 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם'.

ואחרי שראה הנביא עניני המקדש, ראה איך תתחלק הארץ לעתיד לבוא ליי"ב שבטי ישראל בחלקים שוים, וזכר גבולותיהם, ומי יהיו הזוכים בירושה ובנחלה, ושהגרים גם כן ינחלו בה, ושירושלם לא תהיה לבד לנחלת שבט אחד או שנים כמו שהיה בחלוקת יהושע לשבט יהודה ובנימין, אבל יעשו לעתיד לבא הארץ מתחלקת ליי"ג חלקים שוים, ויהיו שבעה מהם לצד צפון לשבעת השבטים, וחמשה חלקים לצד דרום לחמשת השבטים, והרצועה האמצעית בין השבעה שבטים לחמשת השבטים תהיה תרומה לה', ובאמצעיתה תהיה הר הבית, ומקדש השם, וחלק הלויים וחלק הנשיא מפה ומפה, ואחוזת העיר ומגרשיה באופן שתהיה עיר ירושלם ירושת השבטים כולם. ולכן יהיו בה שנים עשר שערים, על שמות שנים עשר שבטי ישראל, שער אחד לכל שבט, ותתמיד קדושת המקדש ומושב הארץ ונחלת השבטים בה. ובנין ירושלם גודלה וחומותיה עד עולם, לפי שיזכרו אנשיה בקדושה ועבודת האלקים, עד שמפני זה יהיה שם העיר מן היום ההוא והלאה ה' שמה וכמו שיתבאר בפסוקים... עד כאן לשונו.

והמלבי"ם (מה, יח) אחרי הביאו דברי האברבנאל אלו, כתב חשבון הימים לק"ץ ימי המילואים.

אמר 'חוקת עולם' על אותה מנחה שזכר, אלא להזהיר שלא יחשבו שבעבור העולה והמנחה הזאת אשר יקריבו בבוקר בבוקר בימי המלוואים, יחדלו מהקריב התמידין שנזכרו בתורת משה.

ולכן אמר כנגד התמידין שצותה תורה (שם פסוקים יד - טו) 'חוקת עולם תמיד, יעשה את הכבש ואת המנחה ואת השמן בבוקר בבוקר עולת תמיד, ר"ל תמיד תורת משה שם חוקת עולם, תמיד יעשו אותם עם הכבש ועם המנחה ועם השמן אשר זכר שיקריב בבוקר בבוקר, שזה וזה יעלו תמיד לעולה בכל בוקר ובוקר מאותם ימי המלוואים^ל.

לקוטי מן ^ל (הפטרות פרשת החדש ^ל)

...

הג"ר חיים פאלאג'י ז"ל בספרו 'סמיכה לחיים' (בסוף הספר 'השמטות מספר לב חיים' חלק א; קלט, א) כתב:

...ועיין עוד לרד"ק שם ביחזקאל סימן מה על פסוק 'וכבש בן שנתו', שכתב דלא יעשו לעתיד לבוא עולת הערב כו', יעויין שם.

והוא תימא שיתבטל מצות לעתיד לבוא, כולה או מקצתה.

^ל וממשיך:

ואמנם למה לא זכר נ- ביחזקאל הקרבן שיקריבו בחג השבועות וביום התרועה ויום הכיפורים, אשר יהיו באותם ימי המלוואים, כמו שזכר בחג הפסח ובחג הסוכות.

הנה היא לפי שבחג הפסח ניתוספו הקרבנות לשמחת הגאולה, שבו עתידין ליגאל. ובחג הסוכות מפני תשועת מלחמת גוג ומגוג שתהיה בימים ההם. אבל בחג השבועות ויום תרועה ויום הכפורים, לפי שלא נעשה בהם דבר מיוחד, לא נתוספו בהם הקרבנות.

הנה אם כן, בכל מימי המלוואים לעתיד לבוא, יקריבו בבוקר בבוקר כבש אחד ומנחתו, ובשבתות או ראשי חודשים, לפי שבאה שביטה ומנוחה לישראל.

וחידושין טובים ניתוספו גם כן הקרבנות במלוואים ההם, ובחג הפסח ובחג הסוכות

ועיין למהרי"א ולמהר"י חיון ז"ל שם. וכבר הארכתי בזה בספרי הקטן 'ראה חיים' סדר עקב, ואין כאן מקום להאריך.

ובספרו 'ראה חיים' (לפרשת עקב; צה, א - ב) באמצע ענין על מה שאמרו מצוות בטילות לעתיד לבוא. כתב:

גם ראיתי להרב מהר"ש יפה שם, שכתב כי לעתיד לבוא לא יהיה עוד מי שיעמוד נגד ישראל.

וכן כתב מוהרי"א בספרו 'נחלת אבות'^ל סוף פרק ד שורש יוד, כי המלכים והמלכות אפים ארץ ישתחוו, וגם שלא יצטרכו למלחמות ומריבות, יעויין שם.

ואם כן, מה שאמרו רז"ל כל המועדים בטילים, ופירש מהרש"י שם בויקרא רבה סימן ג, דהיינו אם יגזרו שמד לבטל לעתיד לבוא, ליכא שמד לעתיד לבוא, ואף שמואל מודה בזה, כי אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות לבד, וזה ברור.

וזה ק"ל על דברי הרב מוהרש"י שהכריח דאין שום מצוה מן המצוות מתבטלות לעתיד לבוא, שהרי כתב הרד"ק ביחזקאל

ניתוספו עוד הקרבנות, מפני שהיו זכרון להתחלת הגאולה ולסוף התשועה.

ואמנם, שמיני חג עצרת, כבר לא היה מימי המלוואים, כי הם נשלמו בשבעת ימי חג הסוכות, כא יום לחודש תשרי, כמו שנשלמו אז ימי המלוואים בבית שני.

וזהו יישוב הענין הזה כולו...

^ל ספר על הפטרות, מלוקט מספרי אלשיך ומכתבי יד הג"ר יוסף חיון מחכמי ספרד, על ידי הג"ר אליעזר מנחם מנלי מרק בראט ז"ל, אמשטרדם תקכד.

^ל בסוף הספר, אחר פרשת האזינו נדפסו הפטרות שבת ערב ראש חודש וראש חודש, וארבע פרשיות, ואחר כך הפטרות המועדים.

^ל לרבינו דון יצחק אברבנאל על מסכת אבות, עיין שם בסוף שורש י.

סימן מו על פסוק 'וכבש בן שנתו תמים', שכתב וזה לשונו, הנה יהיה בזה חידוש לעתיד, וקרבת הערב לא זכר, נראה שלא יעשה אלא עולת הבוקר, עד כאן לשונו. הרי מצינו דאיכא שינוי וביטול במצות עשה בקרבן תמיד של בין הערבים.

ולא מיבעי לסברת הרמב"ן דס"ל דשני תמידים בכל יום הם שתי מצות, דנמצא דלפי זה כשלעתיד לבוא מתבטל קרבן הערב, הוי ביטול מצות עשה גמורה. אלא אפילו לסברת הרמב"ם והרב החינוך דסבירא להו דהוי הכל מצוה אחת, על כל פנים הוי שינוי במצוה, שמתבטלת חצי מצות עשה.

ולפי דברי הרב מהרש"י ודעימיה הוא דלא יש שינוי וביטול מצוה בתורה אפילו קוצה של יוד, ולכאורה הרי מצינו ביטול בענין המצות.

הן אמת שמדברי הרמב"ם בפרק ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד מתבאר להדיא כי קרבנות האמורים ביחזקאל כולן מילואים הם, אבל דברים הנוהגים לדורות הם דברי תורה, אין להוסיף ואין לגרוע, יעויין שם ^ט. נראה להדיא דסבירא ליה להרמב"ם כין אין נגרע דבר מסדר הקרבנות אשר נוהגים לדורות כלל, וקרבנות יחזקאל כולן מילואים הם, וזהו שלא כדברי רד"ק ^מ.

ושוב ראיתי להרב מוהר"י חאיי"ן ז"ל ^{מא}, שהובאו דבריו ^{מב} בספר 'לקוטי מן'

^ט זה לשונו (הלכה יד והלכה טו):

כל שיעורי הנסכים האמורים בספר יחזקאל, ומנין אותן הקרבנות, וסדרי העבודה הכתובים שם, כולם מילואים הן, ואין נוהגין לדורות, אלא הנביא צוה ופירש כיצד יהיו מקריבין המילואין עם חנוכת המזבח, בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי.

וכשם שהקריבו הנשיאים בחנוכת המזבח, דברים שאין כמותן לדורות, והקריבו בשבת. כך הנשיא מקריב חנוכתו בשבת לעתיד,

בהפטרת החדש ^{מג}, ולמוהרי"א ז"ל שם, שעמדו מתמיה על דברי רד"ק ז"ל, וכתבו עליו, כי זהו באמת דעת נפסד, ולא תהיה אם כן תורת ה' ומצותיו נצחיות וקיימות לעד, ותיפול העיקר שהתורה לא תנוט ולא תשתנה וכו', ויחזקאל לא דיבר כי אם בענין המילואים וכו'. זהו תוכן דבריו.

ואם כן שמע מינה, כי אין הכרח כלל מדברי רד"ק, ואדרבא דבריו תמוהים.

אלא דעם כל זאת הוי ליה להרב מהרש"י להרגיש בזה.

והיותר תימא על דברי השני המאורות הגדולים, הרב 'מעשה רוקח' בפירוש המשניות סוף מסכת תמיד, שהביא דברי רד"ק אלו, כי לעתיד לבוא לא יהיה אלא תמיד אחד, ובנה על זה דייק לתת טעם למה שקרא המסכת הזאת מסכת 'תמיד' לשון יחיד, עיין שם.

גם הרב 'מדבר קדמות' מערכת תיו אות ג הביא דבריהם, יעויין שם. והוא תימא, שאעיקרא על דברי רד"ק יש להשיב.

וכבר תמהו עליו הרבנים מוהרי"ח ומוהרי"א, ואיך לא זכרו מכל זה כלום, וצריך עיון.

וזהו גם כן תמהני על דברי הרב 'ברכת שמואל' בסדר צו דף ד עמוד א, שהביא דברי רד"ק אלו, וכתב שרד"ק כתב כן משם מדרש. ונתן טעם לדבר, כי לעתיד

כאשר מפורש שם. וכן קרבנות שהקריבו בימי עזרא הבאים מהשבי, מילואים היו, ואינן נוהגין לדורות.

אבל דברים הנוהגים לדורות, הם דברי תורה שפירשנו, כמו שהעתיקום מפי משה רבינו, אין להוסיף עליהם ואין לגרוע.

^מ וכן כתב האברבנאל, הובאו דבריו לעיל.

^{מא} הג"ר יוסף חיון ז"ל, מחכמי ספרד.

^{מב} בהעתקה מכתב יד.

^{מג} הועתק לעיל.

שבת קודש אחר שהבדיל פירש דבריו, כי מוהר"ח בן עטר נתבקש בישיבה של מעלה, שהיה נר מערבי. ועל שאלת אחד מהשומעים מנא ליה למר הא, השיב ה'בעל שם טוב', כי ישנה כוונה אחת שאינה נמסרת אלא לחד בדרא, והרבה עמלתי להשיגה ולא עלתה בידי, כיון שכבר זכה בה ה'אור החיים', ובשעת נטילת ידיים לסעודה שלישית נמסרה לי כוונה זו, בזאת אדע כי איננו כי לקח אותו אלקים.

והנה, ט"ו תמוז לא יחול לעולם בשבת, כיון שאם ט"ו בתמוז יחול בשבת, הרי יחול י"ז ביום שני, וכן תשעה באב, וי"ז בתמוז ותשעה באב לא יכולים לחול ביום ב', לפי הכלל של א"ת ב"ש, שבאותו יום שחל יום א' דפסח יחול תשעה באב וכן י"ז בתמוז, ויום א' של פסח לא חל ביום ב' לפי הכלל ולא בד"ו פסח.

אמנם מסיים האדמו"ר מהוסיאטין, שלא כדאי לשנות, על אף שהעולם טועין בזה, וראיה לכך מדברי התוספות (במסכת ראש השנה דף י"ח עמוד ב ד"ה זה תשעה בתמוז וכו') על הא דאיתא שם בגמרא שצום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר, שנאמר (מלכים ב' כה, ג - ד) 'בתשעה בחודש וכו' ותבקע העיר', איתא בתוספות וזה לשונם, היינו בראשונה, אבל בשניה הובקעה בי"ז, ומשום הכי עברין בי"ז תענית. וממשיכים התוספות, והך ברייתא מתנינן בירושלמי, וגרסינן בה י"ז בתמוז, ואף על גב דכתיב בקרא 'בתשעה בחודש', קלקול חשבונות היו שם, ופליג אש"ס דידהן, ורוצה לומר דמתוך טרדתם טעו בחשבונם, ולא רצה הפסוק לשנות מכמו שהיו סבורים, עד כאן לשון התוספות שם. הרי שגם הכתוב לא רצה לשנות את התאריך הגם שבטעות יסודו עד כאן לשונו.

יהיה 'ה' אחד ושמו אחד', ואינו צריך כי אם לקרבן תמיד אחד בבקר, זהו תוכן דבריו.

ודבריו תמוהים, דמלבד כי מה שכתב בשם רד"ק שכתב כן בשם מדרש, לא היה ולא נברא, ודברי רד"ק מבוארים שכתב כן מדעת עצמו.

ועוד בה, כי דבריו תמוהים, כמו שעמדו עליו הרבנים הנ"ל, וגם מדברי הרמב"ם מוכח להפך, והוא פלא, וצריך עיון.

וזהו שייסד הפייטן בפיוט הסליחות ליום שני וזה לשונו: 'הט אוזנך לתפלת עמך, ושלח לנו משיח צדקך, ונקריב קרבנות לפניך, את הכבש האחד בבקר, ואת הכבש השני, יעויין שם.

...

מכתבים לא ספכת

ה'אור החיים' הקדוש נלב"ע יד תמוז

כב' הגה"ח רבי יעקב יהושע שליט"א מעלתו מפתיע הקוראים, מדי שבוע בענינים נפלאים, חדשים גם ישנים, ממקורות נאמנים.

ומה שכתב בעניין פטירתו של ה'אור החיים' הקדוש מתי היה, כיהודא ועוד לקרא הנני מצטט דבריו של הגה"ח רבי ישראל מנחם קיהן זצ"ל בספרו 'מנחת ישראל' חלק ב (עמוד רפד) וזה לשונו, איתא בספר 'אהלי יעקב' מהאדמו"ר רבי יעקב מהוסיאטין זצ"ל (שיחה ב' של בלק בסופו) שהאור החיים נפטר בי"ד תמוז ונטמן בט"ו, והעולם טועין בזה שסוברים שנפטר בט"ו.

ואני הבאתי סמוכין לדבריו מהסיפור (המובא בספר דור דעה בערכו) שבאותו שבת פרשת פנחס שנפטר בו, שבת ה'בעל שם טוב' זיע"א במעזריטש, ואחרי שנטל ידיו לסעודה שלישית וברך ברכת המוציא, אמר 'כבה נר מערבי', ובמוצאי

ויהא זה סימוכין למעשה שהביא, (ובהערה י"ז) שקרע את בגדיו ואמר שבזו הרגע נסתלק, והבוחר יבחר].

וביסוד מעשה זה שהביא ^מ דברי הבעל שם טוב על ראיה מרחוק שהיא ראיה טבעית, ראה מה שכתבתי אני עני בפתיחה לספרי 'שמועה טובה' עמוד י"ח, בביאור דבר זה, וסימוכין לזה מדברי חז"ל.

יהא רעוא שאותו "אור" החיים יאיר עלינו מסוף העולם ועד סופו.

בידידות ובהערכה

יחזקאל כ"א פיינאבויט

כמה מקורות שה'אור החיים' הקדוש נלב"ע בשבת קודש יד תמוז אך בני ישראל שומרים

יום טו תמוז

בס"ד, כבוד ידידי ספרא רבא וראש למאספים, הרה"ג ר' יעקב יהושע שליט"א

בנחלתך היפה הבאת לקט בענין יומא דהילולא רבא של האור החיים הק', וכדרכך הרבית טובות וחידושים. וראיתי להתייחס לנקודה מעניינת לגבי קביעות יומא דהילולא של רבינו האור החיים הק' זי"ע.

כידוע וכך נתקבל בכל תפוצות ישראל, שרבינו זי"ע נסתלק במוצאי שבת אור ליום ט"ו תמוז ה'תק"ג, וכפי שנחרט לימים על גבי מצבתו.

מצד שני, חידוש עצום נמצא בגנוזי הכתבים של חכמי איטליה (כך מופיע גם בספר 'מאור החיים' שנדפס באיטליה), אשר שם קוננו עליו בעת הסתלקותו רבנים חשובים, והם מציינים בתחילת דבריהם כי רבינו האור החיים נפטר ביום י"ד תמוז, כלומר בעצם יום השבת קודש!

כך כתב הגאון רבי מלאכי הכהן זצ"ל בעל 'יד מלאכי' רבה של העיר ליורנו באיטליה שהוא כתב הסכמה על ספר רבינו "פרי תואר" ונפשו היתה קשורה בנפש רבינו האור החיים הק' מאז בואו לעירו, בכה בשמעו הבשורה המרה על הסתלקות הצדיק וכתב קינה ודברי הפתיחה ציין פטירתו, וכדאי לצטט את הקדמתו לקינה: "לא טובה השמועה אשר נקרא אל השמים מעל בעיר הקודש ירושלים הרב הגדול הדיין המצויין המקובל האלהי ועם קדושים נאמן, שפע החסידים וחסרת הענוים, כמוה"ר חיים אבן עטר זצוק"ל, אשר היה ר"מ במדרש המפורסם 'כנסת ישראל' יר"ה, ויסע עמוד הענן ובצל ש-די יתלונן בי"ד לחודש תמוז".

גם הגאון רבי מנחם עזריה פאדובה ב"ר יהודה מצליח שהיה ר"מ בעיר מודינה שבאיטליה והכיר מקרוב את רבינו ואף כתב הסכמה על ספר "פרי תואר" ועל פירוש "אור החיים" ערך הספד וקינה מיוסד על הכ"ח עתים שבספר משלי, ובכותרת כתב: "על שמועה רעה כי באה, מפטירת החכם השלם המקובל האלקי נזר החסידות, כמוהר"ר חיים ן' עטר זצוק"ל, שנפטר לעולמו בירושלים תוב"ב בי"ד לחודש תמוז ה'תק"ג. וכך הוא פותח את ההספד [המתאים מאוד לימים אלה]: "עת ללדת צירים וחבלים ולימוד מסכת שמחות. עת למוד את ירושלים פרצות תשב, חדלו ארחות, עת לטעת שורש פורה ראש ולענה, ויגונות אחריהן צומחות" וממשיך הספד ארוך ורב.

כמו כן תלמידו ומלווה הנאמן של רבינו רבי משה פראנקו מליורנו כותב בהקדמת ספרו "מאור החיים":

^מ גליון תריט לפרשת בלק עמוד יג.

דרעוויין (ועיין בענין זה בב"ח אורח חיים סימן רצ"ב).

לסיום אציין מה שמובא בסה"ק אהלי יעקב להרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין זצ"ל, כי מצא אף הוא בכתב יד, ואינו מביא מקורו, ושם איתא שנפטר רבינו בשבת קודש י"ד תמוז ונטמן בקברו למחרתו ביום ט"ו תמוז, אבל העולם טעו וסברי שההילולא בט"ו!

אך ה'אהלי יעקב' מוסיף ומציין שביום ט"ו תמוז תרצ"ט מצא לשון התוספות (ראש השנה דף חי, ב ד"ה זה) העוסק בענייני החורבן וקביעות צום י"ז בתמוז, כי למעשה היה זה כבר בט' תמוז וכתב תוספות: "ואף על גב דכתיב בקרא 'בתשעה לחדש' קלקול חשבונות היו שם ופליג אש"ס דידן ורוצה לומר דמתוך טרדתם טעו בחשבונם, ולא רצה הפסוק לשנות מכמו שהיו סבורים".

וכמו כן לעניינינו, כאשר כל העם יודעים כי יומא דהילולא רבא הוא יום ט"ו תמוז, אין רצוי לשנות, וכך צריך להישאר!

זכות רבינו הק' זי"ע מרא דארעא דישראל, בוודאי תגן עלינו ועל כל ישראל, להיושע מהרה בתשועת עולמים.

ידידך עוז

יונה פרידמן
קרית הצלאל ירושלים

מ' בעהט
נישט רעדן ביים דאווענען

לע"נ הרה"ח ר' יצחק אהרן ז"ל
בהרה"ח ר' משה יעקב ז"ל
נלב"ע כד תמוז תשנה לפ"ק

הארות והוספות יתקבלו בברכה, לזיכוי

הרבים 3690yb@gmail.com

"בעוונותינו חשך אור מורינו הרב יום י"ד לחודש תמוז שנת התק"ג".

עוד אציין, כי גם לפי מה שהבאת בשבוע הקודם סיפור על הגאון רבי חיים אבועלפיא זצ"ל שבשבת בעת התפילה חלש, ואמר שליווה את רבינו לשערי גן עדן, הרי זה מחזק גירסא זו של יום י"ד תמוז, שכן ט"ו תמוז לעולם אינו חל בשבת.

ויש שרצו לומר לפי זה, כי על פי זה תובן ותונח היטיב מסורת בידי חסידים כי הבעש"ט הק' זי"ע אמר בעת סעודה שלישית "כבה נר המערבי" כי נתגלה לו סוד נטילת ידים המתגלה לחד בדרא, ולכאורה אם נפטר האור החיים הק' במוצ"ש כיצד כבר נתגלה הדבר בשבת אל רבינו אור שבעת הימים זי"ע [ואכן רבים וטובים הביאו (עי' לוח דבר בעתו) כי לפי חשבון השעות, באר"י יציאת השבת מוקדמת יותר ממה שיוצאת במעזיבוז ורבינו נפטר בתחילת הלילה, וממילא אין כל תמיהה].

עוד זאת מצאתי בשם הגה"צ רבי יהודא'לי מדזיקוב זצ"ל שצידד ג"כ לומר כי אכן רבינו נסתלק בשבת י"ד תמוז ולא במוצאי שבת, דהא אמרינן בגמרא (כתובות קג, ב) "מת במוצאי שבת סימן רע לו", אלא ודאי נסתלק בשבת, אלא שאחינו הספרדים מקדימים להתפלל ערבית מבעוד יום וככל הנראה באותו שעה נסתלק רבינו ומשום הכי נשתרבבה הטעות דיום פטירתו חל בט"ו תמוז כי אצלם כבר היה מוצאי שבת.

ועיין בספר 'אמרי נועם' (פקודי ד"ה ביום) בשם 'יערות דבש' כי אכן מובא בחז"ל כי משה רבינו נסתלק ביום ז' אדר, ולעומת זה אמרו בגמרא בשבת במנחה נפטר משה, אך אי אפשר שתחול ז' אדר בשבת, ועל כרחק הכוונה שמיתת הגוף היה ביום השישי ז' אדר אבל סליקת הנשמה לעילא לרום המעלות היתה בשבת בעת רעווא